

МЕТОДОЛОГІЯ. ІСТОРІОГРАФІЯ. ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

УДК 069.8(477-25):[930.253:355.425.4(477.81)“1943”]

© Данило ГРЕГУЛЬ

ПОВСТАНСЬКИЙ АРХІВ, ЗНАЙДЕНИЙ НА ДУБЕНЩИНІ: АРХЕОГРАФІЧНІ ПРАКТИКИ

Стаття присвячена огляду документів УПА, що були віднайдені пошуковцями у 2018 р. поблизу с. Майдан на Рівненщині й передані до Національного музею історії України у Другій світовій війні, де їх відреставрували. У дослідженні наведено короткі відомості про останні виявлені повстанські архіви й звернено увагу на дедалі частіші знахідки джерел з історії українського визвольного руху 1930–1950-х рр. Особливу увагу приділено класифікації джерел «Архіву», їхньому значенню та пошуку відповідників серед джерел, опублікованих раніше, зокрема в томах «Літописів УПА». Установлено, що документи «Архіву» складаються переважно із джерел наказового та звітного характеру і знайомлять із діяльністю запілля УПА в 1943 р., а саме з роботою Господарчих відділів УПА, Українського Червоного Хреста, процесом заготівлі та переховування продовольства, речей, інших необхідних ресурсів у сховищах УПА тощо.

Ключові слова: УПА, архів, музей, запілля, накази, звіти, Друга світова війна, археографія, реставрація.

Відомо, що багато цінних документів стосовно історії ОУН і УПА, які вперше вводилися до наукового обігу, були віднайдені схованими в бідонах чи ящиках. Так сталося, наприклад, з «архівом “Коса” (Андрія Михалевича)» – діловодною документацією одного з організаторів та керівників повстанської боротьби на Волині у другій половині 1940-х рр., – що був отриманий у 2009 р. від Рівненської обласної організації Всеукраїнського братства ОУН-УПА імені генерал-хорунжого Романа Шухевича, «Архівом референтури СБ ОУН Козівського району Тернопільської області», отриманим від архіву Центру досліджень визвольного руху, а також із брошурою та листівкою архіву куреня «Сірі вовки» Воєнної округи (ВО) – 3 «Лисоня» УПА-Захід, які перебувають у Національному музеї історії України у Другій світовій війні [23, 16]. Так само було з «Озернянським архівом», який нині зберігається в Державному архіві Тернопільської області. На сучасному етапі вдалий пошук таких документів поживавився, бо в дослідників

покращився інструментарій для роботи порівняно з 1990–2000-ми рр., а до того ж постійно з'являється нова інформація щодо можливого перебування таких архівів чи окремих документів у спеціальних сховищах, родинних архівах чи просто закопаними в землі. Скажімо, до Національного музею історії України у Другій світовій війні нещодавно передали повстанські документи в оцифрованому вигляді зі ще одного повстанського архіву, які походять з архіву Коломийського та Косівського районів Коломийського надрайону Коломийської округи ОУН. Це зібрання паперів було заховано в бідоні на початку 1950-х рр. у лісовому масиві біля с. Пістинь Косівського району Івано-Франківської області. Його знайшли 12 травня 2015 р. Такий спосіб надходження повстанських документів до наукових інституцій є одним з основних. Інакша ситуація – з документалістикою української еміграції, якої обмаль, чи з дослідженням раніше закритих архівів НКВД – КГБ, які нині можна знайти в Галузевому державному архіві СБУ.

Крім того, варто зупинитися на наукових дослідженнях повстанського руху, які охоплюють дотичні речові, писемні та усні джерела. У виданні Національного музею історії України у Другій світовій війні «За край і волю, за нації долю!», власне присвяченому темі українського визвольного руху 1940–1950-х рр., є низка джерелознавчих статей [1]. Серед них – «Український визвольний рух: джерелознавчий зріз музейної колекції» Валентини Смірної та Олександра Білоуса, «Український визвольний рух в усноісторичних джерелах (за матеріалами музейної колекції)» Володимира Сімперовича та «Відомості про загиблих або померлих вояків УПА (зокрема, у ВТТ ГУЛАГу), а також членів їхніх родин, мешканців Верховинського району Івано-Франківської області, як джерело вивчення повстанського руху на Гуцульщині» Володимира Третяка, в яких відповідно розглянуто цілий спектр музейних надходжень із цієї теми. Також у праці наявні розділи «З архіву Андрія Михалевича» та «Визвольна боротьба крізь призму музейних джерел», які дають уявлення про джерела, що зберігаються у фондах Музею. Що ж до згаданого «архіву Андрія Михалевича», то про початок його фахового дослідження можна прочитати у статті Валентини Смірної «Колекція документів з архіву члена ОУН А. Михалевича: перші результати історико-археографічного опрацювання» [28]. Повертаючись до музейних видань, варто відзначити «Повстанські колекції. Спогади», де головну увагу зосереджено на усноісторичних джерелах, зокрема у статті «Усноісторичні свідчення як джерело дослідження українського визвольного руху (за матеріалами музейної колекції)» Володимира Сімперовича та Івана Патриляка [23]. Здебільшого видання транлює безпосередні спогади учасників визвольного руху в розділі «Et fumes patriae est dulcis / І дим батьківщини солодкий». На частину музейних артефактів може пролити світло видання «Війна. Грані», а саме розділ «(Не) закінчена війна», де представлено речові та писемні джерела [2].

Рівненський повстанський архів був знайдений улітку 2018 р. групою ентузіастів у лісовому масиві поблизу с. Майдан (Дубенський район Рівненської

області). У виявленому угорському ящику від набоїв зберігалися документи в досить поганому стані, бо, ймовірно, він був не настільки герметичний, як металевий бідон. Але пошуковці роздивилися деякі заголовки документів, як-от: «Звіт з теренових подій... 30.11–3.12.43... Здолбунівський район...», «Наказ ч. 03 Воєнної округи 002... комендантам запілля...», «До... господарського надрайону...». Щоб урятувати й відновити документи, завідувач відділу нової та новітньої історії Рівненського обласного краєзнавчого музею Ігор Марчук звернувся до Національного музею історії України у Другій світовій війні – з огляду на його досвід реставрації. Результатом праці музейного науково-реставраційного відділу стало відновлення фрагментів переданих документальних матеріалів.

Загалом реставратори відновили 111 аркушів документів. Більшість із них, на жаль, збереглися тільки у вигляді уривків через поганий захист і постійний вплив природного середовища. Під час дослідження з'ясовано, що загальна кількість цих документів 66. За видовими ознаками їх можна поділити на: розпорядчі (накази, розпорядження) – 18 документів; звітні (звіти, списки, інформації) – 47 документів; 1 періодичне видання (газета). Комплекс документів – це джерела про діяльність запілля (тилової служби) УПА на Волині й Південному Поліссі орієнтовно за червень – грудень 1943 р.: директивні накази, розпорядження, інструкції «зверхників»; звітна документація низових ланок, переважно у вигляді «повідомлень про теренові події». До формування документів були причетні: «Еней» (Петро Олійник) – командир Воєнної округи «Богун», а згодом УПА-Північ, «Зубатий» (Антін Мороз) – господарчий референт Воєнної округи «Заграва», «Пташка» (Сильвестр Затовканюк) – комендант запілля Воєнної округи «Турів», «Швед» – господарчий референт Воєнної округи «Богун», «Каменюк» – комендант Рівненського надрайону, «Клим» – комендант Здолбунівського надрайону, «Богун» – комендант Ковельського району надрайону «Кодак», «Матрос» (Олександр Денищук) – комендант запілля Рівненського надрайону, «Гнат» – референт господарчого відділу УПА. За територіальним походженням документи надають інформацію про адміністративну одиницю ОУН(б) – край «Північно-Західні українські землі» (ПЗУЗ), а саме про Воєнні округи (ВО) «Богун», «Заграва», «Турів».

Документів наказового характеру менше, проте вони краще збереглися. Це дало змогу відразу ідентифікувати частину наказів, порівнявши їх з опублікованими джерелами в «Літописі УПА». Це «Наказ командирам та комендантам у справах прикріплення коней», «Наказ організаційно-мобілізаційним референтам у справі збирання зброї», «Наказ командирам груп і комендантам ВО у справах надсилання людей до старшинської школи, військових вишколів, надання відпусток та збереження військової таємниці», «Наказ у справах призначень та обов'язків призначених», «Наказ референтам про поділ структури СБ на два відділи та про їхні функції», «Правильник господарчого референта “Зубатого” працівникам запілля про роботу жіночої організації Червоного Хреста»,

«Інструкція господарчого референта “Зубатого” господарникам ВО 002 у справі випікання хліба», «Наказ референта господарчого відділу Української повстанської армії про форму одягу», «Правильник № 02 про норму видачі продуктів на одну особу» [8; 9; 12, 38–422; 16–21; 26]. Документи «Наказ командирам та комендантам у справах прикріплення коней», «Наказ організаційно-мобілізаційним референтам у справі збирання зброї», «Наказ у справах призначень та обов’язків призначених» мають суто організаційний та підготовчий характер. Ці три накази підписав «Еней» (Петро Олійник), який на той момент був командиром ВО «Богун». Судячи з усього, це копії наказів, які використовувались для поширення серед підрозділів Воєнної округи, бо в «Літописі УПА» зазначено, що на документах із Державного архіву Рівненської області, які стали джерелом публікації, були печатки, що засвідчує їхню оригінальність, на відміну від документів «Архіву», де помітні лише зроблені від руки підписи «Енея».

Наказ щодо припису коней вказує на необхідність комплектування військових кіньми, виділяючи окремо потреби сотень, чот, підрозділів зв’язку, жандармерії. Наказ про збір зброї зобов’язує до збору визначеної кількості автоматів, пістолетів, гранат. У наказі підкреслено особливу важливість його виконання, адже в останніх двох пунктах ідеться про контроль і покарання за порушення: «4. Контролю за виконанням наказом доручаю СБ. 5. За невиконання повищого наказу винні відповідатимуть перед революційним судом УПА», чого не зустрічається в інших джерелах «Архіву» [12, 328; 19]. «Наказ командирам груп і комендантам ВО у справах надсилання людей до старшинської школи, військових вишколів, надання відпусток та збереження військової таємниці» надає відомості щодо набору майбутніх офіцерів до старшинської школи. Головним критерієм відбору вважався досвід служби в будь-якій регулярній армії: «Для доповнення школи старшин вислати до 7 днів від одержання наказу по 15 підстаршин з польської або інших армій» [12, 38]. У документі привертає увагу пункт 5, де наказано не видавати відпусток військовим без поважної причини. Імовірно, йдеться про кандидатів до старшинської школи, які до того ж були цінними кадрами серед повстанців, з огляду на недостатню кількість офіцерського складу, що могло бути одним із мотивів такого пункту наказу. Але як основну причину зазначають відчутні проблеми з просоченням інформації, на що прямо вказано як на головну підставу ненадання відпусток: «Забороняється подавати які-небудь відпустки. Лише в наглих випадках, коли умотивована конечність, можна на коротко відпустити військовика додому. Але тут може іти військовик тільки морально сильний і вироблений. Уважати, що військовики, що ідуть на відпустки, не вміють задержувати військової тайни і розповідають про все, про що можна і не можна» [11, 39; 20].

Наступний документ – «Наказ у справах призначень та обов’язків призначених» – доводить до відома про нові призначення у «Групі Енея» (ВО «Богун») та відповідні функціональні обов’язки: «Інспектором збройних сил УПА – групи

Енея – назначаю командира Юрка. Він має контроль над військом і над самообороною ВО. ... Контролю над землянками і криївками у ВО – доручаю другові Каменеві» [12, 329].

Такі джерела, як «Правильник господарчого референта “Зубатого” працівникам запілля про роботу жіночої організації Червоного Хреста» та «Інструкція господарчого референта “Зубатого” господарникам ВО 002 у справі випікання хліба», що, власне, були видані “Зубатим” (Антоном Морозом), допомагають скласти уявлення про господарське життя в УПА. Перший документ мав на меті чітко визначення повноважень та обов’язків Українського Червоного Хреста (УЧХ), бо, можливо, була організаційна плутанина з Господарчою референтурою ОУН, на що може вказувати передмова до інструкції: «Згідно розпорядження проводу для усунення тих недотягнень, які зайшли в господарці УПА, і для урегулювання співпраці з жіночою організацією Червоного Хреста в господарській ділянці розмежовується співпраця в слідуєчий спосіб...» [12, 97].

Наступна інструкція – ознайомлює з настановами щодо випікання хліба й адресована запіллю ВО «Богун», однією з назв якої було «002». Важливо вказати причини появи інструкції: «А це тому, що печення хліба вважається звичайною річчю, і особливої уваги ніхто не звертає», «Господині часто ставляться до печіння хліба для нашої господарки неприхильно і відбувають те печиво будь-як» [9; 12, 98–99]. Читаючи документ, можна припустити, що населення, яке займалося цією роботою, було недостатньо освічене чи мотивоване або все разом. Також у джерелі звернуто увагу на причини неефективного використання борошна при випіканні хліба, навіть із певним науковим обґрунтуванням: «Хліб є дуже цінним продуктом, а що ми цей продукт обезцінюємо і марнуємо – то лише тому, що його забагато маємо, але мусимо бути приготовлені до того, що кожний кусник хліба буде важити на нашому життю. Ми видаємо муку господарникам, які печуть з тої муки хліб, але часто з того печива виходить такий хліб, що більша його половина йде до цебра, а стрільці недоїдають або мусять брати більше норми. Крім того, недопечений хліб в шлунку збивається в ключки, не використовується як слід організмом і від’ємно впливає на здоровля людини – і в той спосіб марнується мука» [12, 99]. Крім того, вказується на проблему відсутності уніфікованої системи обліку мінімально необхідної кількості випеченого хліба: «Змушений ще звернути увагу господарникам, що при печенню хліба не скрізь ведеться облік прип’юку. На хліб видається мука – але скільки виходить хліба і скільки має вийти, більшість того не контролює, а часами і не знають, як то контролювати. Для того, щоби усунути недотягнення з прип’юком хліба, подаю найнижчу норму прип’юку, а саме: з 100 кг муки має вийти найменше 130 кг печеного доброго хліба» [12, 100].

На прикладі цієї інструкції, незважаючи на добру організованість і певний досвід, простежується процес дальшого злагодження господарських служб УПА впродовж 1943 р. як відповідь на різні виклики. «Наказ референтам про поділ

структури СБ на два відділи та про їхні функції» відповідно до назви надає відомості про оновлення структури Служби безпеки (СБ) ОУН і про дальші повноваження та функції відділів. Імовірно, це було пов'язано як із конспірацією, щоб приховати структуру СБ від радянських спецслужб, так і з постійним пошуком ефективної системи управління. Згідно із джерелом, СБ повинна була мати два відділи: розвідно-інформаційний та поліційно-виконавчий. Крім того, в наказі подано зразки звітів, які регулярно слід надсилати керівництву. Варто відзначити увагу СБ до потреби включати у склад розвідників представників усіх груп населення: «В склад справового звена розвідно-інформаційного відділу ВН і ВР мусить увійти щонайменше одна жінка. Жінка може стати також шефом розвідно-інформаційного відділу, якщо своєю відданістю і спритністю в праці на цей пост надається. [...] Сітку розвідно-інформаційного відділу розбудувати аж до станиць. До цієї праці стягнути муштин і жінок. Великі резерви кадрів до цієї праці знаходяться між юнацтвом, тому на юнацтво звернути пильну увагу» [12, 420]. Своєю чергою, «Наказ референта господарчого відділу Української повстанської армії про форму одягу» звертає увагу на культуру зовнішнього вигляду українських повстанців. Незважаючи на брак військової форми, в УПА відбувалась активна робота з її уніфікації: як трофейних військових комплектів, так і домашнього одягу, який перешивали на військовий кшталт. Відповідно невиконання вимог наказу вело до покарання. Це, безперечно, є одним зі спростувань радянської тези про «націоналістичні банди». У тому ж таки документі згадано і про цивільне населення, якому забороняється носити будь-яку військову форму, вочевидь, для уникнення дезорієнтації військових УПА. «Правильник № 02 про норму видачі продуктів на одну особу» дає уявлення про розподіл харчів між повстанцями та склад їхнього раціону станом на грудень 1943 р.

Звітні документи менш збережені й представлені у вигляді невеликих фрагментів, які переважно дають змогу дізнатися лише про походження джерела та регіон, де його було створено. Закономірно, у звітах велика увага приділяється перебігу бойових дій між УПА та різними ворожими військовими формуваннями, серед яких зустрічається навіть Українська народно-революційна армія (УНРА). В одному зі звітів наведено опис такого випадку: «...ця банда, що прибула в село, ограбила наших... Після провірення справи, виявилось, що село ... недобитки бульби, які виступають під маскою червоних... До цього признався один... наступного дня переловили» [4]. Тобто документ повідомляє про приборкання бульбівців через крадіжки в місцевого населення, які вони вчиняли, видаючи себе за радянських партизанів. Трапляється у звіті й таке словосполучення, як «недобитки бульби», що свідчить про як мінімум неприязне ставлення до прихильників Бульби-Боровця та про безкомпромісність бандерівців щодо конкурентів, які претендували на керівну роль в українському визвольному русі, адже за першої можливості збройні загони мельниківців та «Поліської Січі» Бульби-Боровця, які відповідно орієнтувалися на ОУН(м) та уряд УНР у вигнанні, роззброюва-

лися чи підпорядковувались УПА. Документ описує події 10–22 вересня 1943 р., тож ідеться про процес розформування УНРА як цілісної військової формації та розгром її окремих підрозділів, які не перейшли до складу УПА. Здебільшого документи є машинописними, але існує звіт під назвою «Додаток ... до інформації», писаний від руки [3]. Текстом заповнено обидві сторони аркуша, а отже, можна припустити, що його написання мало терміновий характер або відбувалося в умовах обмежених ресурсів. На жаль, багато інформації із цього документа не можна отримати через його фрагментарність. Є змога роздивитися лише окремі назви (наприклад, «Дубенщина», «Радивілів», «Вишневіці», «Крем'яччина»), що, ймовірно, свідчить про опис Дубенського надрайону ВО «Богун». Є також фрагмент рукописного звіту з описом ситуації в м. Звягель [6]. Крім того, наявні машинописні документи з рукописними коментарями. В одному зі звітів присутній коментар: «Друже Комендант! Цей звіт не повний, тому що не поступили звіти з надрайонів. Як відомо, що деякі терени були тоді окуповані німаками. Надішлю додатково. С. У. Г. С. 15.9.43. Корній» [5]. З огляду на псевдо можна припустити, що звіт був складений СБ, адже «Корній» – це працівник референтури СБ ВО «Богун» Микола Кравчук. Тобто за допомогою таких коментарів надавалися додаткові роз'яснення, певна актуальна інформація стосовно конкретних територій тощо.

Вартий уваги також список розстріляних, наведений, ймовірно, як додаток до звіту, де зазначено прізвища людей, страчених нацистами в м. Рівне 15 жовтня 1943 р. задля відплати за дії радянського диверсанта Миколи Кузнецова, який улаштував у місті замах на провідних нацистських чиновників [29]. Особливістю діяльності його диверсійної групи було підкидання на місцях замахів підробних документів, які вказували на причетність ОУН чи УПА. Ймовірно, через це список міг опинитись у повстанських документах. Як у більшості подібних випадків, нацисти й тут використали «принцип колективної відповідальності», приділяючи більшу увагу залякуванню населення, ніж розслідуванням. У відновленій частині документа наведено список із 27 прізвищ, але було встановлено, що насправді за день окупанти знищили 106 жителів м. Рівне, які вже на той час перебували в місцевій в'язниці як заручники. Оскільки в документі прізвища подано не за алфавітним порядком, важко встановити, чи там початково зазначили всіх 106 осіб. Більшість розстріляних були представниками тамтешньої інтелігенції та членами їхніх сімей. Останки цих людей були поховані в урочищі Видумка (сучасна вул. Степана Бандери, м. Рівне). Загалом за два дні, 15 жовтня та 19 листопада 1943 р., всі бранці Рівненської в'язниці були страчені. Уперше цей список із передмовою місцевого дослідника Йосипа Пацули опублікували в 1994 р. рівненські газети «Волинь» та «Сім днів» [14].

До окремої підгрупи можна зарахувати інструкції від «Шведа» – господарчого референта ВО «Богун» (хоча на документах бачимо напис «Господарчий відділ Рівненської Воєнної Округи»). Головним чином, у них ідеться про необхідні

засоби заготівлі продовольства, їх пересування та облаштування криївок і сховищ. Наприклад, «Рекомендації господарчого відділу Рівненської Воєнної округи («Богун») щодо організації сховищ на території Рівненщини» надають інструкції про кількість необхідного реманенту для побудови криївки та щодо наявності фахівця з такого будівництва [24]. У «додатку до наказу ч. 29/43» «Швед» наголошує на необхідності сортування харчів у сховищах: окремому зберіганні тих, які швидко псуються, й продуктів тривалого зберігання, що також має впливати й на розміщення сховищ та криївок. Тобто мало бути обладнано глибоко законспіровані сховища з продуктами тривалого зберігання та сховища поблизу сіл, куди в разі небезпеки можна спустити продукти, що швидко псуються [25]. Поміж іншого зустрічається один документ – «Розпорядження господарчого відділу Рівненської Воєнної округи («Богун») щодо відгодівельних пунктів на території Рівненщини» – який має санкційний характер [27]. У ньому сказано про відсутність «відгодівельних пунктів» для свійських тварин, виявлену в результаті перевірок. Господарчий ВО нагадує про важливість цієї справи й погрожує винним притягненням до суворої відповідальності, якщо не буде прогресу в облаштуванні таких споруд. На жаль, із джерела не є зрозумілими причини інциденту: диверсія, саботаж чи недбалість. Крім того, «Швед» закликає: «...творіть якнайбільше пунктів відгодівлі птиці та свиней» [27]. Водночас документ дає нагоду вкотре оцінити загальний високий рівень вимог до інфраструктури УПА як армії, що була підпільною і фізично не мала можливості забезпечити собі регулярне постачання продовольства, обладнання, зброї, але чітко структурувала й розподіляла наявні ресурси. Ці вимоги були критично важливими в умовах ведення підпільної боротьби. Кілька документів авторства «Шведа» стосуються саме транспортування різного продовольства, як-от «Наказ господарчого відділу Рівненської Воєнної округи («Богун») щодо транспортування товарів для Української повстанської армії на території Рівненщини», де йдеться про перевезення збіжжя та живої худоби до ВО «Богун» [15].

Окрему підгрупу становлять господарчі звіти, які мають вигляд таблиць і, ймовірно, теж є додатками до певних документів. У таблицях бачимо різні статистичні дані щодо заготівлі для УПА продовольства, одягу, предметів побуту тощо. В одному з документів, під назвою «...запотребування ... групи Енея. План на надрайони», є перелік побутових речей та одягу, серед якого багато жіночого [22]. У цьому звіті йдеться про розподіл речей між надрайонами ВО «Богун», очевидно, для жіночої мережі ОУН або медичного персоналу УЧХ. Звіт був складений Господарською референтурою або референтурою УЧХ, адже їхні обов'язки були частково подібні, зокрема в питаннях постачання. Із заголовка документа можна зрозуміти, що ці речі готувалися також під потреби УПА, бо під словосполученням «група Енея» приховується командування УПА-Північ. Наявний також «Господарчий звіт ... Воєнної Округи за ... жовтень 1943 р.», де зазначено дані щодо заготівлі продуктів та речей у надрайонах ВО «Богун» [7].

У цьому документі, як і в інших Господарчих звітах, усе чітко структуровано, але тут проглядаються ще окремі категорії: промислові товари, аграрний інвентар. В іншому звіті, заголовок якого не зберігся, теж наявні різні категорії: «...олійні культури, городина, окопові рослини, одяг та взуття, військовий реманент»... Тобто заготовляли все: від ложок до бурок. Загалом це не дивно, адже Господарча референтура була непогано організована й виконувала свої обов'язки ретельно. Власне, це одна з тих сильних сторін українських повстанців, які давали їм змогу чинити тривалий опір. Про значну увагу, яку приділяли цій структурі, може свідчити її організація, а саме підреферентури, які мали на меті чіткий розподіл праці в питаннях заготівлі важливих речей. На 1942–1943 рр. вони набули такого вигляду:

- заготівельна (збір продуктів і сировини в населення);
- промислова (переробка продукції та сировини);
- торговельна (продаж і закупівля товарів);
- лісова (ведення лісового господарства);
- земельна (упорядкування земельних відносин);
- бухгалтерія (ведення облікової документації) [13, 199].

Серед наявних джерел присутній фрагмент оунівської газети «Інформатор» за 1 серпня 1943 р. [10]. Із її примірником можна ознайомитися також на сайті «Електронний архів українського визвольного руху» [11]. У «Архіві» збереглися фрагменти лише першої та другої сторінок. На першій сторінці відразу привертає увагу герб Української Народної Республіки (УНР) над заголовком газети, що демонструє прагнення ОУН до правонаступництва українського визвольного руху початку ХХ ст., хоча на той час діяв також уряд УНР в екзилі, з яким націоналісти мали суперечності з ідеологічних питань. Загалом у цьому номері газети в розділах «Наступ союзників на “європейську твердиню”», «Події на фронтах», «Політичні новини» є досить об'єктивний огляд міжнародних відносин та загальної ситуації на театрах бойових дій Другої світової війни. Що ж до опису ситуації в Україні, то в розділі «Вісті з України» присутній як суб'єктивізм, так і певна пропаганда в оцінці подій та сил, які проводять бойові дії на українських етнічних землях. Наприклад, є такі формулювання, як «польські й німецькі бандити», «польські бандити», коли подаються описи партизанської чи контрпартизанської діяльності ворожих військових формувань. Але цікавим бачиться опис одного з пропагандистських наративів румунської окупаційної влади на Буковині щодо залучення українського населення до військових дій на боці країн «осі», очевидно, на тлі військових поразок: «Державна пропаганда вживає всіх засобів, щоб заціпити серед українців переконання, що вони повинні добровільно йти в румунську армію й на фронт, щоб спільно розбити большевиків. А опісля Німеччина й Румунія створять Самостійну Україну під охороною Румунії» [11]. Серед іншого в описі бойових успіхів УПА можна натрапити на таке твердження: «В початках червня У.П.А. роззброїла 12 німців і 60 козаків у Турійську», – де під

словом «козаки» можна розуміти як німецький рядовий склад армії, так і солдатів допоміжних військових формувань у складі Вермахту [11].

Ґрунтуючись на попередніх дослідженнях таких знахідок, можна стверджувати, що значення «Дубенського архіву» є важливим, попри повторюваність документів на тлі раніше опублікованих джерел, адже існує частина документальних матеріалів, що були ідентифіковані не повноцінно, а лише за прив'язкою до певної місцевості чи адміністративної одиниці. Важливо зазначити, що будь-який «повстанський архів» є унікальним, оскільки кожна знахідка має відмінний склад документів, свою регіональну специфіку, будучи продуктом різних підпільних типографій, тож це завжди збільшує перспективи дослідження локальної історії українського визвольного руху.

Джерела та література:

1. «За край і волю, за нації долю!»: дослідження, документи, свідчення / Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс, Ін-т історії України; редкол.: Л.В. Легасова (кер. проекту) та ін. – К.: Аеростат, 2017. – 324 с.
2. Війна. Грані / редкол.: Л. Легасова (кер. проекту) та ін. – К.: Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс, 2018. – 220 с.
3. Додаток до інформації (фрагмент) про бойові дії поблизу м. Радивилів Рівненської області // Фонди НМІУДСВ. – НД-32306.
4. Звіт (Інформація з терену) (фрагмент) про сутички між Українською повстанською армією та Українською народно-революційною армією в Корецькому районі Рівненської області // Фонди НМІУДСВ. – НД-32317.
5. Звіт (фрагмент) про бойові дії між Українською повстанською армією та німецькими, польськими військами біля м. Рівного // Фонди НМІУДСВ. – НД-32322.
6. Звіт (фрагмент) про настрої населення у районі м. Звягеля (Житомирська область) // Фонди НМІУДСВ. – НД-32311.
7. Звіт господарчий (фрагмент) Рівненської Воєнної округи («Богун») про використання продовольства і речей за жовтень 1943 р. // Фонди НМІУДСВ. – НД-32337.
8. Інструкція (правильник) № 02 (фрагмент) про норму видачі продуктів на одну особу // Фонди НМІУДСВ. – НД-32289.
9. Інструкція (фрагмент) господарчого референта Воєнної округи «Заграва» господарникам Воєнної округи 002 («Богун») у справі випікання хліба // Фонди НМІУДСВ. – НД-32284.
10. Інформатор. Газета // Фонди НМІУДСВ. – НД-32338.
11. Інформатор. – Ч. 15 (18) // Електронний архів українського визвольного руху [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://avr.org.ua/viewDoc/2094>. – Назва з екрана.
12. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 2. Волинь і Полісся: німецька окупація. – Книга 2 / Упор. О. Вовк, І. Павленко. – К. – Торонто: Літопис УПА, 1999. – 724 с.
13. Марчук І. Структура ОУН на Волині у період Другої світової війни // Український визвольний рух: Науковий збірник. – Зб. 3: До 75-ліття Організації Українських Націоналістів. – Львів, 2004. – 303 с.
14. На Святвечір варто згадати тих, хто на небі // RvNews.rv.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rvnews.rv.ua/post/view/1515184607-na-svyatvechir-var-to-zgadati-tih-to-na-nebi#>. – Назва з екрана.

15. Наказ (фрагмент) господарчого відділу Рівненської Воєнної округи («Богун») щодо транспортування товарів для Української повстанської армії на території Рівненщини // Фонди НМІУДСВ. – НД-32328.
16. Наказ (фрагмент) референта господарчого відділу Української повстанської армії про форму одягу // Фонди НМІУДСВ. – НД-32282.
17. Наказ (фрагмент) референтам про поділ структури Служби безпеки Організації українських націоналістів на два відділи та їхні функції // Фонди НМІУДСВ. – НД-32273.
18. Наказ № 15 (фрагмент) командирам та комендантам у справах прикріплення коней // Фонди НМІУДСВ. – НД-32276.
19. Наказ № 16 (фрагмент) командира УПА-Північ організаційно-мобілізаційним референтом у справі збирання зброї // Фонди НМІУДСВ. – НД-32277.
20. Наказ № 19 (фрагмент) командирам груп і комендантам Воєнної округи у справах надсилення людей до старшинської школи, військових вишколів, надання відпусток та збереження військової таємниці // Фонди НМІУДСВ. – НД-32279.
21. Наказ № 22 (фрагмент) командування УПА-Північ щодо призначення інспектора збройних сил Української повстанської армії // Фонди НМІУДСВ. – НД-32281.
22. План на заготівлю речей (Запобігання) (фрагмент) Воєнної округи «Богун» (групи «Енея») // Фонди НМІУДСВ. – НД-32335.
23. Повстанські колекції. Спогади / Національний музей історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс; редкол.: Л. Легасова (кер. проєкту) та ін. – К., 2021. – 264 с.
24. Рекомендації (фрагмент) господарчого відділу Рівненської Воєнної округи («Богун») щодо організації сховищ на території Рівненщини // Фонди НМІУДСВ. – НД-32324.
25. Рекомендації (фрагмент) господарчого відділу Рівненської Воєнної округи («Богун») щодо зберігання продовольства у підземних сховищах на території Рівненщини // Фонди НМІУДСВ. – НД-32329.
26. Рекомендація (Правильник) (фрагмент) господарчого референта Воєнної округи «Заграда» працівникам тилу (запілля) про роботу Жіночої організації Червоного Хреста // Фонди НМІУДСВ. – НД-32283.
27. Розпорядження (фрагмент) господарчого відділу Рівненської Воєнної округи («Богун») щодо відгодівельних пунктів на території Рівненщини // Фонди НМІУДСВ. – НД-32327.
28. Смірнова В. Колекція документів з архіву члена ОУН А. Михалевича: перші результати історико-археографічного опрацювання / Смірнова В. // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 2011. – 2. – С. 266–291. – Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/gpu_2011_2_266.
29. Список (фрагмент) в'язнів, розстріляних у нацистських в'язницях м. Рівне // Фонди НМІУДСВ. – НД-32309.

© *Danylo HREHUL*

REBELLION ARCHIVE FOUND IN DUBNO REGION: ARCHAEOGRAPHIC PRACTICES

The article is devoted to the review of UPA documents that were found by searchers in 2018 near the village of Maidan in the Rivne region and were transferred to the National Museum of the History of Ukraine in the Second World War, where they were restored. The study provides brief information about the recently discovered insurgent archives and draws attention to the increasingly frequent finds of sources from the history of the Ukrainian liberation movement of the 1930s-1950s. Particular attention is paid to the classification of the sources of the "Archive", their significance and the search for counterparts among previously published sources, in particular in the volumes of "Chronicles of the UPA". It has been established that the documents of the "Archive" consist mainly of sources of an order and reporting nature and introduce the activities of the UPA in 1943, namely the work of the Economic Departments of the UPA, the Ukrainian Red Cross, the process of gathering and hiding food, personal belongings, stuff, and other necessary resources in UPA warehouses, etc.

Keywords: UPA, archive, museum, order, orders, reports.